

Caracterizarea personajelor - Enigma Otiliei

În "Sensul clasicismului", G. Calinescu subliniază că "Orice literatură mare, așadar clasică, este o literatură de cunoaștere, iar cunoașterea înseamnă reprezentare rațională a vieții, spre deosebire de reprezentarea empirică, documentară". O astfel de literatură a numit să scrie G. Calinescu în "Enigma Otiliei", precum și în celelalte romane ale sale. Și fiindcă "orice adevărată cunoaștere se bazează pe universalitate", personajele și împrejurările în care acționează ele sunt tipice și vorbesc minții prin imaginile concrete în care dobândesc plasticitate și devin inteligibile. G. Calinescu este un adevărat clasic și corespunde caracterizării pe care a făcut-o în studiul de care vorbim: "Adevăratul clasic nu se ridică de la particular la universal, făcând sferturi inutile de a da semnificație evenimentului, el exemplifică doar universalul, când acesta apare întâmplător, aproape formulat într-un eveniment". Personajele romanului Enigma Otiliei sunt asemenea "exemplificări". Simplificând în bună măsură, vom indica nota definitorie a fiecăruia.

Costache Giurgiuveanu este exemplu de avar caracteristic epocii;
Leonida Pascalopol este un aristocrat care își caută ieșirea din blazare prin comportări rafinate și expediente erotice;
Stanica Ratiu este arivistul fără scrupul moral și escrocul locvace;
Aglae este "baba absolută, fără cusur în rău"
Aurica - fata bătrână muncită de complexe erotice nesatisfăcute;
Simion Tulea - maniacul decrepit, căzut în senilitate;
Titi - caz patologic de degenerescență;
doctorul Vasiliad este un secundant al lui Stanica;
popa Tuica și-a schimbat porecla în renume;
Otilia este exemplificarea feminității, evoluând, în condițiile procesului complex al societății burgheze, spre platitudine,
iar Felix exemplifică pe intelectualul în devenire, în aceleași condiții.

O caracterizare mai pe larg a unora din personaje este deci necesară.

Costache Giurgiuveanu este pivotul romanului; psihologia sa de avar, urmărită de autor, detine franele acțiunii; ea explică și accidentul fatal, iar moartea personajului stinge acțiunea. Avaritatea lui mos Costache este îndulcită de sentimentul patern pe care, îl manifestă fata de Otilia, un sentiment însă care nu se realizează, fiind anihilat de teama de a se rupe de averea lui. Mai mult, afecțiunea fata de "fe-fetita" să apară și ca o compensație morală pentru averea mamei Otiliei, pe care și-a însușit-o fără vreo formă legală, fapt ce a cauzat moartea acesteia și care condiționează acum starea materială a Otiliei. Propriu-zis, o bună parte din averea lui mos Costache e averea mamei Otiliei, respectiv a Otiliei, pe care și-a însușit-o prin drept familial.

În schimbul acestei averi, el îi dă Otiliei afecțiunea sa paternă și promisiunea că-i va asigura viitorul. Sentimentul avarității îi terorizează viața și-i rapeste libertatea de a se mișca omeneste în societate. De la începutul romanului, personajul apare în această postură. Tentativa de a nu-l primi

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

pe Felix, desi ii este unchi si tutore - adica administrator al averii acestuia pana la majorat - il defineste ca atare. Mai departe, "ciupesti" in mod meschin din veniturile lui Felix, dupa cum il "ciupesti" si pe Pascalopol la jocul de carti sau tarandu-se pe sub masa dupa o moneda cazuta din buzunarul acestuia, fara sa simta ridicolul situatiei.

Cumpara material demolat, fiindca e mai ieftin, sau incearca la mai multe farmacii sa faca o reteta ca sa vada la care e mai ieftin si sa castige astfel cateva centime. Mananca cu lacomie respingatoare la masa oferita de restauratorul chirias caruia ii vanduse cladirea restaurantului. Scena imbolnavirii subite, in care este dezbracat si imbracat - citata mai sus - dezvaluie pana unde poate duce teroarea avaritiei care-i anuleaza demnitatea de om. G. Calinescu releva situatiile grotesti in care se afla personajul si-l ridiculizeaza printr-un comic irezistibil. Nici momentele "de suferinta ale bolnavului nu sunt lipsite de ridicol.

Moartea lui nu inspira un sentiment tragic, ci unul comic, realizat parca de o farsa a destinului. La capatul consecintelor avaritiei lui mos Costache se profileaza drama Otiliei. Pentru ca n-a infiat-o la timp, ea ramane dezmostenita, iar toata averea cade in mainile Aglaei; pentru ca a ezitat sa puna la banca banii pe numele Otiliei, i-a furat Stanica; pentru ca "papa" se purta asa de "ciudat", Otilia cauta in Pascalopol un alt "papa", dar a dat peste un sot imbatrinit, pe care 1-a parasit intr-o aventura sentimentala.

Condamnand avaritia si pe mos Costache, - purtatorul ei - autorul romanului condamna societatea epocii, care a generat oameni cu asemenea vicii fatale, dezumanizante.

Leonida Pascalopol e mosierul care-si ingaduie lux si rafinament spiritual. Traieste si el un sentiment complex de paternitate, caruia i-a gasit un paleativ in familia lui mos Costache. Se cunoaste prea bine pe sine precum o cunoaste si pe Otilia. Marturisirea sa autobiografica este si o caracterizare bine stapinita :

"Eu, domnule Felix, da-mi voie sa ma marturisesc dumitale ca unui prieten, n-am fost fericit in casnicie. Intaia sotie nu mi-a dat cinstea ce mi se cuvenea. In sufletul meu de mosier prozaic se ascunde putin romantism. O cunosc pe Otilia de cand era mica si pot spune ca a crescut sub ochii mei. Daca Dumnezeu mi-ar fi dat libertatea sa-mi fac femeia cum vreau eu, as fi facut-o ca pe domnisoara Otilia. O iubesc si eu in felul meu, scumpe domnule Felix, pe Otilia, si poate ca nu ma insel cand iti afirm ca si ea ma iubeste pe mine. Nici nu e greu, fiindca un dezamagit ca mine e un om fara pretentii. Eu nu i-am cerut niciodata nimic domnisoarei Otilia si n-am prea stat ca sa disting ce e patern si e ce viril in dragostea mea.(...) Otilia venea la mine simplu, ca o fiica, si-mi cerea ceva. Ea nu a avut niciodata ideea ca e curtezana, ma ierti, care cere de la un barbat. S-a format intre noi o rudenie sui generis..."

Marturisindu-se mai departe lui Felix, il asigura ca e un om inofensiv, un batrin care nu se poate lupta cu tineretea lui, ca ar vrea, sincer, sa-i stie fericiti. "Domnule Felix, mi-ai intunecat existenta, iti spun drept, mi-ai stricat niste nevinovate tabieturi de celibatar. Am nevoie de domnisoara Otilia, ea e micul meu vitiu sentimental. Daca nu pot fi un amant, raman totdeauna un nepretuit prieten si

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

parinte. Pentru voi amindoi. Asa sa ma crezi!"

lata pozitia lui Pascalopol. Ea e caracteristica. Daca Pascalopol, mosierul dezamagit, isi da seama ca o femeie cand iubeste "ia banii de la cel batran si-i da celui tanar", el s-a bizuit totusi pe sansa banilor sai. Si nu s-a inselat. Otilia 1-a urmat, dar 1-a si parasit. Din toata puterea lui materiala si spirituala a ramas numai eleganta vestimentara.

Aglae este definita intr-o convorbire dintre Felix si Weissmann, student si el in medicina, in felul urmator:

" ... asa o femeie rea ca matusa dumitale, sa nu te superi, n-am vazut... Este baba absoluta, fara cusur in rau, pot sa jur. Barbatul ei innebunea si fara infectie".

Schitarea portretului din primele pagini ale romanului, citate mai sus, evolueaza spre aceasta sinteza pe care autorul o autorizeaza. Aglae este si ea, ca si frate-sau mos Costache, o intruchipare a dorintei de a se imbogati. Tinta urmarita e averea acestuia. Pentru a o atinge, devine agresiva si instinctul pasiunii, care o stapaneste, se dezlantuie in mod salbatic ca la o fiara, peste care n-a trecut nici o unda de morala umana. Ocuparea militareasca a casei lui mos Costache in momentele cand acesta cade bolnav, scotocirea febrila dupa bani si mutarea disperata a mobilierului in casa ei, felul in care este tratat bolnavul si apoi mortul dovedesc impulsuri izvorate dintr-un instinct despotic. Despotismul Aglaei nu se exercita numai asupra clanului ei, ci il supune si pe mos Costache, care i-a luat frica, inhibindu-i gestul de a o infia pe Otilia, de a-i face testament sau de a-i "asigura viitorul". De asemenea, Otilia si Felix sunt timorati, iar reactiunea lor devine dezgust si dispret :

"in familia in care ma aflu - spune Felix - unul pandeste pe celalalt si-1 cred capabil pe fiecare, pentru bani, de cele mai mari marsavii." Numai pe ginere-sau il accepta, fiindca il socoteste aliat si instrument al uneltirilor sale, fara sa-si dea seama ca acesta "ii va da lovitura".

S-a observat ca totusi Aglae isi apara familia si ca goana ei fara scrupule dupa averea lui mos Costache are o justificare in acest scop. Intr-adevar, pledeaza ca Simion sa-i dea zestrea Olimpiei, sotia lui Stanica; o compatimeste pe Aurica si-i cauta zadarnic un sot; il tine sub aripa ei de mama pe nevolnicul Titi; in acelasi timp insa il arunca in ospiciu pe Simion fara remuscari, pentru a se elibera de o povara, ca sa-si traiasca viata. Avida de avere, Aglae nu cunoaste nici un criteriu moral si manifestarile ei se dezlantuie orbeste.

Iata-o descrisa in momentul mortii lui Costache :

"In vreme ce cadavrul statea inert peste plapuma si incepuse sa ia tonuri ceroase, Aglae, Olimpia, Aurica si Titi scotoceau in toate partile, trageau sertarele, desfaceau garderobul, cautau prin soba (...) Furioasa, Aglae tranti usile dulapurilor, trase covoarele, fara sa le mai aseze la loc, desfacu cutiile mari de la masa de joc si de la cea din sufragerie (...). Negasind nimic in haine, trase perna de sub capul lui mos Costache, privi pe sub cearceaf, apoi ridica cu putere salteaua, rasturnind cadavrul spre perete".

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Aglae e un exemplu de monstru moral generat de burghezie, pe care G. Calinescu l-a surprins cu mare arta in miscarile sale tipice.

Stanica Ratiu, avocat fara procese, isi exercita debitul verbal in sanul familiei si in cercul prietenilor. Tema lui favorita este paternitatea, casatoria, familia. Patosul avocatesc al discursului ocazional, instantaneu, este rezultatul unei experiente castigate si pe care o repeta cu orice ocazie. Obiectivul urmarit este banul, pe care nu se sfieste sa-l dobindeasca de la oricine si in orice calitate. Cere cu emfaza, afisand o mutra de "martir", si de la Otilia, si de la Felix si de la Pascalopol, si de la Marina, ca si de la rudele sale. Nu pierde nici o ocazie sa "ciupa", incredintat ca va putea pune odata mana pe banii lui mos Costache, pe care, intr-adevar, ii fura pur si simplu. Imbogatit, paraseste pe Olimpia, casatorindu-se cu Georgeta; a fost chiar prefect intr-o scurta guvernare, este proprietarul unui block-haus si patroneaza tripouri si cercuri de morfinomani. Stanica este si el un produs al societatii capitaliste, incadrandu-se in seria tipologica reprezentata de Dinu Paturica, Tanase Scatiu, Gore Pirgu si Iancu Urmatecu, eroul romanului lui Ion Marin Sadoveanu.

In zugravirea tipului, G. Calinescu foloseste o paleta bogat colorata, incat face din el "o figura extraordinara", cum observa criticul Ovid S. Crohmalniceanu, care adauga : "volubilitatea personajului are atata intensitate vitala, incit ridica arta de a trivializa orice lucru si de a-l umfla fantastic la o adevarata perfectiune. In materie de demagogie si versatilitate, Stanica are geniu. Nu e foarte departe de adevar cand spune: "He, he, Stanica e profund, degeaba incercati dumneavoastra sa-l luati peste picior". (Literatura romana intre cele doua razboaie mondiale, vol. I). Daca Stanica "are geniu", acesta e un geniu al raului.

Felix si Otilia apar in roman, dupa marturisirea lui G. Calinescu, "in calitate de victime si de termeni angelici de comparatie". Orfani, ei au nevoie de afectiune paterna, pe care, negasind-o in integritatea ei morala si fara sa le jeneze individualitatea, si-o acorda reciproc. Dragostea lor are si aceasta nuanta de sprijin mutual pentru a iesi demni de sub tutela venita din afara, fie de la mos Costache, fie de la Pascalopol. Dar in puritatea dragostei lor adolescentine s-au infiltrat umbriri ale mediului social - luat ca termen general - precum si particularitati ale propriilor temperamente: "Otilia nu spunea lui Felix ca nu-l iubeste, ci numai se apara de invinuirea ca nu-l iubeste.

Nu da nici un curs sentimentului, nu in forma brutala pe care, demult, Felix o gonise din mintea lui, ca absolut incompatibila cu dragostea adanca, dar sub cilipul proiectelor, al visarii impreuna. Felix ar fi voit ca Otilia sa spuna: "Mai tirziu, cand vom fi impreuna", insa ea nu facea nici un proiect de viitor. Odata, ea daduse a intelege ca Felix are, mai intai de toate, de indeplinit o misiune in viata, sa-si promoveze cariera, insa nu era acesta un motiv de a goni pana si visurile. Evident, sufletul Otiliei era impenetrabil, si, daca ea juca constient o comedie, o juca cu multa finete si gratie."

Dimpotriva, Felix e un "suflet limpede, incapabil de disimulatie, profund in sentimente", care nu-si poate inchipui dragostea "decit sfirsind cu casatoria"...

Pentru implinirea dragostei in acest sens, vointa lui se concentreaza in realizarea maxima a profesiei. "Voi cauta -isi noteaza el in caiet, ca sa nu uite sa fiu bun cu toata lumea si modest, si

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

sa-mi fac o educatie de om. Voi fi ambitios, nu orgolios". Si s-a tinut de cuvint. Stapan pe sine, Felix pune frau instinctelor biologice si in lumina eticii sale pastreaza casta si pura dragostea pentru Otilia. De aceea, pentru el Otilia ramane o "enigma" si fuga ei cu Pascalopol nu-i produce decat o criza trecatoare de adolescenta fara sa se transforme intr-o drama. Felix este un spirit rational, care nu se pierde in nebuloasa tineretii, desi e stapanit de o dragoste mare si curata.

Otilia poarta in ea enigma eterna a feminitatii: "Otilia traia cum canta la pian, zguduitor si delicat, intr-un tumult de pasiuni, notate precis pe hartie, stapinite si justificate". De aceea, socotea ca adevarata viata nu tine decat cativa ani. Si a preferat sa traiasca intens, dramatic, acesti ani, decat sa astepte implinirea profesionala a lui Felix. Pentru ea "fericirea" trebuia sa fie imediata, ca o alunecare intr-o valtoare pe care nu poti s-o eviti. In visa viitorul ca un sir de explozii neprevazute. Acest neprevazut al aventurii pe care-l cauta cu aviditate a azvarlit-o si din bratele lui Pascalopol, devenind "nevasta unui conte, cam asa ceva", cum il informeaza Stanica pe Felix. Fiinta tulburatoare, cu miscari gratioase si pline de lirism, esueaza, in vartejul social al placerilor nepotolite, intr-o casnicie exotica si o platinitudine feminina, care a stins totul. Daca a fost o enigma pentru Felix si pentru Pascalopol, pentru noi dezlegarea enigmei sta in conditiile moralitatii burgheze care a absorbit-o.

Fondul social al romanului e prezentat in optica unei perspicacitati critice de ordin balzacian.

Personajele lui Calinescu sunt admirabile studii de caracterologie. Romanicirul il continua in acest plan al operei sale pe Caragiale, scriitorul de cea mai severa tinuta clasica din literatura romana. El creeaza personaje caragealesti ca Aglae, Stanica Ratiu, Aurica, Weissman.

Realizare artistica a personajelor

ANTITEZA se constituie intre personajele prezentate pana acum si celelalte trei care il ocrotesc pe Costache : Pascalopol, Otilia si Felix. Actiunea se precipita cand mos Costache cade intre caramizi si e gasit de Marina. De acum lucrurile se schimba intr-o strategie militara al carei sef de stat major este Aglae : "Aurica, vino repede, ca i-a venit rau lui Costache ! Cheama-1 si pe Titi. Treceti dincolo sa nu fure vreunul ceva. Marino ! Tu alearga iute la Stanica. Sa vie si el si Olimpia si sa aduca doctorul pe care-1 stie el. De acum comicul, ridicolul si grotescul devin si mai suculente.

Expresia seninatatii e Pascalopol, care dupa ce a dat dispozitii cu privire la rosturile financiare care privesc pe Otilia, ia flautul (preferinta muzicale calinesciene) ai stand a la turca pe sofa canta Menuetul lui Mozart. Poate ca Pascalopol e un alter ego al lui Calinescu, o voce a lui, dintre multele. El a fost acuzat de idealizare, dar cu situatia pe care o avea, cu educatia sa si cu antecedentele sale, nu putea face altfel decat cum a procedat; spre a fi logic in dezvoltarea actiunii.

El e un vade mecum al generozitatii, un suflu al afectiunii dezinteresate. E un personaj reusit, o spusesera inca din 1938 atat S Cioculescu cat si Perspessicius: Plimbarile propuse sunt o evadare

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

in aproape fantasticul spatiu al deliciilor naturiste. E ca un erou stendhalian, cu posibilitati de trimitere la idei sentimentale, la tema vielui asa cum e. Nu e tiran nici rigid fata de femei, ci filozof in felul sau, fiind foarte evoluat si rafinat in comparatie cu bestiala Aglae. Dar la minunata sa mosie (crede el), dispozitiile date de dansul sunt aspre si categorice, caci "avea disciplina sufleteasca de a nu se lasa pacalit". Elegant, monden, el se acomodeaza situatiei si renunta la Otilia cand constata ca nu formeaza ceea ce ar fi dorit amindoi. S-ar putea spune ca prin acest personaj se ilustreaza lipsa de conflicte pe plan material si moral; in tot cazul, el nu le oglindeste. Personajul e transfigurat in sensul claritatii si olimpiciului.

Otilia are o enigma pe care Felix vrea s-o afle, dar de fapt si Felix are o enigma, indescifrabila, cu toata exegeza ce s-a facut in legatura cu vizita Otiliei la dansul, in timpul noptii. Odaia fetei are trei oglinzi mobile, metaforic celei trei atitudini ale acestor trei personaje ce formeaza un triumvirat moral victorios asupra imoralitatii Tulenilor, Sohatchilor si a lui Stanica.

Motivul oglinzilor nu este aici pur decorativ, gratuit, ci implica un talc al interiorului personajelor. Mobilitatea uneia dintre ele; este insesi mobilitatea psihicului Otiliei care nu se poate cristaliza deodata "Sint o nebuna, Felix, nu trebuie sa te iei dupa mine", zice Otilia. Ea trece repede de la o stare la alta, ca apele oglinzii care reflecta tot alte vedenii si peisaje. Ca unui erou din Cezar Petrescu, i se implineste orice dorinta. Felix, care nu e pozitivist, un om de stiinta, care admira tenacitatea, autoritatea, siguranta omului in toate, nu poate intelege mobilitatea tinereasca a Otiliei, caci el stie ca lucrurile trebuie sa fie precise, statornice pana la o anumita limita. Labilitatile sufletesti nu sunt bune si oamenii nehotarati sunt nefericiti. Otilia e rece, tatoneaza uneori, dar si copilarile ei, capriciile ei ne fac sa tremuram de emotie, sa zambim iertator. Ea face serios bucatarie dar face cu ingenuitate costumatia papusilor, alternand suavul cu banalul. Felix nu intelege acest continuu balans intre una si alta : il iubeste pe Felix, dar se casatoreste cu Pascalopol. Stralucirea mondena si intimitatea ii cer prioritatea si ea se straduieste sa le satisfaca pe ambele. Ea este o enigma pentru Felix si Felix e o enigma pentru Otilia, caci s-a stapanit in mod exceptional, urmandu-si linia sa etica.

Otilia e aici tipul adolescentei adorabile, neuitate, inefabile, contradictorii din inocenta, pe care nu o poti uita, cum spunea Ibraileanu despre astfel de chipuri de femei. Avatarurile Otiliei provin din dezinteresul ei total pentru ce trebuie sa faca rational si optiunea ei finala pentru America de Sud are ceva atat de romantic incat se armonizeaza cu firea ei " Tu nu cunosti viata, Felix - relua Otilia ideea - pentru o fata, reusita in viata nu e o chestiune de studiu si de energie. Admir inteligenta si vointa ta de barbat, astea nu sunt bune si pentru o femeie. Rostul femeii este sa placa, in afara de asta nu poate fi fericire ". Iar tot atunci, in convorbirea cu Felix : "Succesul nostru in viata e o chestiune de viteza, iubite Felix. Ah, ce rau imi sta negrul, ma invineteste la fata. Dupa scena aceasta, Otilia isi imparte lucrurile. Apoi va spune : "De obicei fetele admira pe oamenii ca tine si merg dupa oameni ca Stanica". Otilia a fost o enigma si pentru Pascalopol. Din nostalgia amintirilor pure, dupa razboi, deci dupa 10 ani cel putin, Felix trece din nou pe strada Antim, unde staturuse Otilia in vremea tineretii ei, ca sa vada imensa paraginire si sa auda ecoul ca nu sta nimeni acolo.

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Felix e tipul omului echilibrat, clasic, rece, Intreprinzator, sigur de sine si tenace, casatorit bine, ajuns profesor universitar. El e plin de vointa si stapanire de sine, un gentlemen cu Otilia, care il intelege la sfarsit ,ca el nu e capabil de nebunii. El are constiinta valorii personale si e pregatit solid in meseria sa. Pentru Pompiliu Constantinescu, Felix reediteaza situatia din "Cartea nuntii" in ce are tanarul mai poetic, dar tratat obiectiv. E de un avant explicabil la un tanar student in medicina, fiu el insusi de doctor, cu insusiri exceptionale si nevanitos, nepedant. Cand fata nu-i raspunde la scrisoare, Felix pleac, pe jos pana la Baneasa, prin frig, ca spre a compensa durerea pe alt plan.

In romanul "Enigma Otiliei", categoriile tragic, comic, ridicol, transferul lor reciproc, intrarea unora in sfera altora se face cu abilitate incat tabloul social al epocii 1909-1922 (acesta din urma sugerat in final) apare cu garantia autenticitatii maxime cand e vorba de transfigurarea relatiilor pe planul fictiunii literare. Mediile sociale investigate, minutiozitatea analitica, morala, tipologia il fac balzacian.

"Enigma Otiliei" e unul din cele mai bune romane ale perioadei interbelice romanesti, model de epica balzaciana modernizata in stil clasic.